

Jan K. Nijhof

Duikers

Als u uw vogelgidsje opslaat zijn de eerste vier vogels die u tegenkomt de duikers. Zij staan zo vooraan omdat de geleerden op grond van allerlei kenmerken vinden dat het een primitieve groep is. Primitief betekent dat hun bouwplan al oud is. Ze zijn al vroeg in de evolutie ontstaan. Van de in Europa voorkomende vogelorden is het zelfs de oorspronkelijkste. Primitief betekent dus niet dat ze slecht zijn aangepast aan hun biotoop. Dat is juist niet zo. De recente vormen zijn, mede dank zij kleine veranderingen op basis van dat oude ontwerp, uitstekend aangepast aan hun levenswijze. Juist daarom zijn deze oldtimers nog in omloop. Vergelijk ze maar met bijvoorbeeld kruiwagens. Dat is een heel oud hulpmiddel om bepaalde lasten te vervoeren en die voldoet nog steeds uitstekend in dat biotoop, mede dankzij een betrekkelijk recente aanpassing: de luchtband. Om te weten te komen waar je een vogelgroep moet indelen helpt het enorm als er fossielen bekend zijn. Dat is bij vogels niet zo vaak het geval. Bij de duikers wel, het oudste fossiel dateert al van 65 miljoen jaar geleden. Van drie recente soorten zijn fossielen gevonden die dateren uit de IJstijden. De groep heeft zich, denkt men, in de noordelijke gebieden rondom de pool ontwikkeld. In die gebieden komen ze nu nog voor. De jongste soort is waarschijnlijk de geelsnavelduiker. Diens verspreidingsgebied (Noord-Europa, Siberië) sluit aan op dat van de ijsduiker. Dat

is een voornamelijk Amerikaanse soort. Er is nog een jongere soort, maar ik weet niet of dat aan de evolutie ligt. In Noordoost-Siberië en Noordwest-Amerika komt een duiker voor die inmiddels als aparte soort wordt beschreven: de Pacifische duiker. Daarvoor werd hij beschouwd als een ondersoort van de parelduiker. Doordat hij in onze streken nooit gezien wordt, staat hij niet in uw gidsjes.

De recente soorten horen tot één geslacht: *Gavia*. Dat betekent zeeduiker. Doordat ze zo weinig verwant zijn aan andere vogels vormen ze samen ook een familie. Nog niet zolang geleden werden ze samen met de familie van de futen in een orde ondergebracht. Nu vindt men dat de overeenkomsten tussen deze beide families berusten op aanpassingen aan een soortgelijk milieu en niet op verwantschap. Dat heet met wat moeilijke woorden convergente adaptatie. Aanpassingen dus die vanuit een ander uitgangspunt op hetzelfde uitkomen. Een overbekend voorbeeld daarvan zijn de vinnen van vissen en walvissen. De duikers worden nu dus beschouwd als een zelfstandige orde, nauwelijks verwant aan andere vogelorden. Ze broeden dus in de poolstreken, aan zoetwaterplassen. De vogels overwinteren zuidelijker, meestal op zee. Uiterste grenzen zo ongeveer Middellandse zee, Golf van Mexico, Californië, Japan, China, Zwarte Zee. De geelsnavelduiker blijft het noordelijkst. Begin maart zagen we

er een op het Lac du Der-Chan-tecoq. Dat is dus uitzonderlijk ver naar het zuiden. Men neemt aan dat de ijsduikers die langs de Westeuropese kusten overwinteren afkomstig zijn van de broedgebieden op IJsland en Groenland.

Duikers leven voornamelijk van vis. Die achtervolgen ze duikend. Het zijn uitstekende zwemmers en duikers, dankzij hun bouw. Ze hebben een torpedovormig lichaam bekleed met een nauwsluitend verenpak. De poten steken naar achter uit het lichaam, als de schroef van een schip. Het loopbeen (het stuk van de poot tussen tenen en enkel) is van links naar rechts afgeplat. Tussen de drie naar voren stekende tenen zitten zwemvliezen. De poten zijn vanaf de enkel opgenomen in het lichaam. De poten zijn de aandrijving, de vleugels dienen onder water uitsluitend om mee te sturen. De botten zijn niet gevuld met lucht, zoals bij de meeste vogels. Ze zijn massief. Daardoor hebben ze ongeveer het soortelijk gewicht van water. Bovendien kunnen ze de hoeveelheid lucht in hun longen en verenpak naar willekeur regelen. Daardoor kunnen ze zonder een rimpeling te veroorzaken geheel of gedeeltelijk onder water zakken. Ze zwemmen dan ook vaak met alleen de kop boven water. Ze kunnen extra zuurstof in hun weefsels opslaan en vervoeren een grotere koolzuurconcentratie in hun lichaam. Daardoor kunnen ze meerdere minuten onder water blijven. De gemiddelde duur van een duik

is echter 30-45 seconden. Ze duiken dan drie tot zes meter diep. De diepste duik die ooit is waargenomen was van een ijsduiker: 81 m. Dat is het record voor vogels die ook nog kunnen vliegen. Sommige pinguïns komen nog dieper.

De vleugels zijn klein en spits. Toch zijn het uitstekende vliegers die soms duizenden kilometers vliegen op trek. De vleugelbelasting (lichaamsgewicht gedeeld door vleugeloppervlak) is het grootst van alle vogels. Ze hebben dan ook een aanloop nodig van 25-400 m om in de lucht te komen. Dat kan alleen vanaf water, vanaf land lukt dat niet. Als ze gedwongen zijn op land te landen, zijn ze dus verloren. Daarom trekken ze zoveel mogelijk over water. Die lange aanloop dwingt ze aan grotere plassen te broeden. De roodkeelduiker is lichter en heeft dus de kortste aanloop. Die broedt dan ook aan kleinere poelen. Ze landen met veel gespetter op hun borst in het water. Niet met hun poten vooruit zoals veel watervogels.

Om te copuleren en te broeden moeten ze aan land. Copuleren is maar een wip, maar om te

nestelen moet er gelopen worden. Dat kunnen ze door de inplanting van de poten haast niet. Ze schuifelen en hoppen dan op borst en buik. Het is dus begrijpelijk dat ze hun nest vlak bij het water maken (30-60 cm er vanaf). Het is groot en plat en gemaakt van plantendelen. De geelsnavelduiker is de enige die zijn nest wel eens aan een rivieroever maakt. Daarmee neemt hij nogal wat risico, want als het waterniveau verandert..... Ze leggen doorgaans twee olijfbroene, zwart gespikkelde eieren. Man en vrouw broeden afwisselend. Na 24-29 dagen komen de donsjongen uit en die gaan zo gauw mogelijk te water. Ze zwemmen zelfstandig, maar rijden ook vaak mee op de rug van de ouders. Beide ouders voeren de jongen. De roodkeelduiker broedt soms aan poelen die zo klein zijn, dat er niet genoeg vis inzit. Dan moet hij die dus soms kilometers verderop te pakken zien te krijgen.

In ieder geval ijsduikers verdedigen om het nest een enorm territorium (40-80 hectare). De vijandelijkheden bereiken doorgaans hun toppunt in een soort

klapwiekende hardlooppwedstrijd over het wateroppervlak, begeleid door veel gehuil, geschreeuw en gejoel. Een enkele keer wordt het matten. Alle duikers zijn trouwens in de broedtijd luidruchtige vogels. De ijsduiker is misschien wel de luidruchtigste vogel die bestaat. Hij heeft o.a. een waanzinnig gelach op zijn repertoire. Daaraan dankt hij zijn Amerikaanse naam loon. Een waanzinnige is in het engels namelijk een lunatic, in de wandeling loon.

Vanaf de bevruchting totdat de jongen zelfstandig zijn duurt zo'n vier tot vijf weken. Erg veel meer tijd is er ook niet tussen het smelten van het ijs en het weer bevriezen van de meren in die noordelijke gebieden.

Ze kunnen wel meer dan 18 jaar oud worden. Natuurlijke vijanden hebben ze nauwelijks. De voornaamste bedreigingen komen van de mens: vishaken, visnetten, olielekages en andere milieuverontreiniging. De mens is door zijn activiteiten ook verantwoordelijk voor verlies van broedgebied. Dat is fataal, er zijn geen vervangende plekken. Alle bruikbare plekken zijn bezet.